

Питали смо се одувек зашто је помињање Сребренице најчешће пропраћено стандардним додатком: „најгори масакр у Европи након Другог светског рата.“ Ово географско и временско ограничење неприродно је и потпуно својеволјно. Ако је геноцид најстрашнији злочин који се може починити – а он то јесте – зашто би се онда морао дефинисати у односу на неки невезани историјски догађај, и какву то улогу игра на којем се континенту он догодио?

То су све разумна питања, ако се слажемо да европски народи нису једини чије уништавање треба спречити, и ако се прихвата да су људи на другим континентима у истој мери људска створења која имају право на заштиту од масовног убиства.

Та питања сада су постала посебно актуелна у светлу запрепашћујућих откровења која је донео *Њујорк тајмс* пре неколико дана. ^[1] Ево како *Њујорк тајмс* отвара ту тему:

„После масовног убиства стотина, можда хиљада, талибана који су били ратни заробљеници од стране снага једног господара рата који је уживао америчку подршку током напада на Авганистан 2001. године, Бушова влада у више наврата је уложила напор да се истрага те епизоде спречи, по казивању државних функционера и организација које се баве заштитом људских права.“

Дневник наставља да „амерички званичници нису били вољни да предузму истрагу“ у вези са наводним злочинем који је извршио њихов коалициони партнер, господар рата генерал Достум, а да је разлог за то, који су навели, гласио овако: „Ох, то је осетљиво питање; то питање је политички рискантно.“

Изгледа да тај инцидент, који се догодио одмах после напада на Авганистан у новембру 2001. године, генерала Достума није дисквалификовао да и даље учествује у политичком животу своје земље. Он је тек прошле године био удаљен са политичке позорнице и послат у изгнанство у Турску, али то није имало никакве везе са помором хиљада заробљеника. То је било последица чисто унутрашњег политичког препуцавања, када је он био оптужен да је једном ривалу пиштољем претио – што је деликт који се не

може поредити са убијањем хиљада ратних заробљеника.

Њујорк тајмс нас даље овако обавештава о појединостима тог масакра:

„Убијање се догодило крајем новембра 2001. године, кратко време након што је у нападу, који су предводили Американци, талибанска влада у Кабулу била збачена. На хиљаде бораца талибана предали су се у граду Кундузу снагама генерала Достума, које су биле саставни део Северног савеза који су спонзорисали Американци. Они су затим били превезени у затвор који је био под управом генералових снага, близу града Шибаргана.

Преживели и сведоци изјавили су 2002. године *Њујорк тајмсу* и *Њусвику* да су током тронедељног периода заробљени талибани били потрпани у металне контејнере и да нису добијали ни храну ни воду. Многи су се угушили током превоза до затвора. Остали затвореници били су поубијани када су стражари пуцали у контејнере. Тврди се да су тела била покопана у масовној гробници у Дашт-и-Леили, једном пустињском пределу наоко Шибаргана.

„У званичном извештају Стејт департмента из 2002. године, који је тек недавно постао доступан јавности, стоји да један извор, чији је идентитет сакривен, тврди да је било убијено око 1.500 заробљених талибана. Процене које износе други сведоци и групе за заштиту људских права крећу се од неколико стотина до неколико хиљада. У извештају такође стоји да су неколицина сведока Авганистанаца касније били подвргнути мучењу и да су били убијени.“

Као да ова прича о томе што се наводно догодило у Авганистану није довољно стравична. Изгледа да нико није био побуђен да од тога направи међународно питање, а још мање да доведе екипе форензичара да жртве идентификују и да саставе професионалне посмртне извештаје о почињеном злочину, за поуку наредним поколењима. Није било, и чини се да до дана данашњега нема, никакве помисли на сазивање међународног трибунала који би одговорнима судио. Подразумева се да никоме није ни на памет пала помисао да предузме нешто да се сачува сећање на жртве или да им се подигне споменик у авганистанској пустињи у знак пијетета према њиховој патњи.

„Мада је десетак тела било прегледано,“ наставља *Њујорк тајмс*, „а на неколико је била извршена и аутопсија, потпуна ексхумација никада није била извршена и удружења која су посвећена заштити људских права забринута су да би докази могли бити уништени. Једна екипа медицинских форензичара која је радила са УН открила је 2008. године нека прекопавања која сугеришу да је масовна гробница била измештена.

[\[2\]](#)

Сателитске фотографије, које је *Тајмс* прибавио, показују да је место било дирано чак и раније, 2006. године.

„На наша упорна настојања да заштитимо сведоке, да обезбедимо доказе и да покренемо темељну истрагу, САД и њихови савезници су реаговали пребацивањем одговорности, одлагањем и ометањем,“ изјавио је Натаниел Рејмонд, истраживач *Лекар а за људска права*, удружења које је базирано у Бостону, и које је 2002. године открило место где се налази масовна гробница.“

Једнаки третман за жртве масакра уколико они нису Европљани (па и да су муслимани), па чак и дужно поштовање према њиховим посмртним остацима, за сада личи на немогући сан. Да будемо фер, били су уложени благовремени (мада безуспешни) напори да се разјасни шта се догодило:

„Један војни командант у коалицији коју су предводиле Сједињене Државе крајем 2001. године одбио је захтев Црвеног крста да се покрене истрага...“

Није битно што је у заливу Гвантанамо, на Куби, где су неколицина преживелих из овог масакра били доведени у ланцима: „Десетак затвореника из Авганистана појединачно изјавило је да су били ‘наслгани на гомилу као цепанице’ у контејнерима и да су један са другог морали да лижу зној да би преживели, присећа се г. Спрај. Он је додао да су

сви дали сличне исказе о гушењу и стрељању. Један извештај ФИБ из јануара 2003. године, који је постао доступан јавности, потврђује да су затвореници давали исказе те врсте.“

Можда када се има у виду шта се све рутински догађа у Гвантанаму, овакве језиве приче једноставно нису довољно страшне да би привукле ичију пажњу.

Лекари за људска права су 2002. године показали заинтересованост за ову ствар:

„Суочили смо се са одлучним порицањем Пентагона,“ сећа се Џенифер Лининг, члан управног одбора тог удружења. „Они су тврдили да се тамо није догодило ништа.“

Њујорк тајмс сада наставља: „Портпароли Пентагона су рекли да је америчка Централна команда спровела ‘неформалну истрагу,’ тако што је упитала припаднике Специјалних јединица, које су сарађивале са генералом Достумом, да ли им је познато некакво масовно убијање које су могле да почине његове снаге. Када су они одговорили да о томе ништа нису чули, истрага је била обустављена.“

Заиста, да ли је постојао најмањи разлог да се посумња у објективност њиховог одговора?

Можда је дивљаштво у недоступним врлетима Авганистана просто измакло пажњи ратних планера, који су се налазили на удаљености од неколико хиљада километара? Напротив. По речима једног „званичника министарства одбране, који је пристао да говори само под условом да остане анониман,“ тадашњи заменик министра одбране, Пол Волфовиц, можда је био у току целе приче:

„Неко је поменуо Достума и причу о контејнерима, као и могућност да је то представљало ратни злочин,“ рекао је тај званичник. ‘А Волфовиц је на то узвратио да га за то нећемо гонити.’“

Ако је заменик министра одбране Волфовиц знао, онда би се могло претпоставити да је морао знати и министар одбране Рамсфелд, а ако је Рамсфелд знао, и уколико би се придржавали логике једне угледне међународне правосудне установе која се специјализује у разјашњавању оваквих ствари, онда се поставља питање: коме би се још ово виновно сазнање могло приписати?

У међувремену, амерички амбасадор за људска права, Проспер, састао се са генералом Достумом и најљубазније га је упитао шта се догодило. Овај последњи је „оптужбу одбио“. И, можда сасвим предвидиво, Просперу су „званичници Карзајеве владе саопштили да се они противе било каквој истрази“.

И тако је цела ствар стала, као укопана. Нема свечаних резолуција у знак поштовања и сећања на хиљаде авганистанских ратних заробљеника који су били помлађени као животиње, па звали ви то геноцидом (као што би то учинио Европски парламент), или „масовним убиством“ (како би се изразио судија МСКБЈ Кристоф Флиге), или једноставно назовите то како год хоћете. Нема наређења страних надзирача авганистанским властима да саставе извештај у коме ће прихватити кривицу за озбиљни прекршај закона и обичаја рата, нити захтева да понизно признају одговорност за убиство унапред одређеног броја жртава. Нема међународне потернице за генералом Достумом: само привремено (и сигурно врло комотно) изгнанство за неку неvezану ситницу, док преговара о условима свога повратка на политичку сцену. Нема, наравно, ни годишњих ходочашћа високог профила на место где су ти јадни сељаци, који су се нашли на погрешном месту у погрешном тренутку, били побијени и бездушно на смрт угушени – а за кога, и за шта?

Ово је прљави прича, заиста. Сваки покушај, са наше стране, да нагласимо сличности између ње и неке друге приче скоро да би било увреда за интелект наших читалаца, те зато нећемо више мрцварити ову тему.

Аутор је председник холандске НВО Историјски пројекат Сребреница. Њихова Интернет презентација налази се на: www.srebrenica-project.com

1. New York Times, 11. јули, 2009: “US inaction seen after Taliban POW’s died,” аутор: James Risen. <http://www.nytimes.com/2009/07/11/world/asia/11afghan.html>

2. Ко је у Авганистану тако нешто могао учинити? То се до сада дешавало искључиво на Балкану.